

Motiv zrcala i motiv dvojnika pokazuju se kao važni oblici gradnje podtekstova s udvojenom strukturom. Zanimljiva je Lotmanova analiza **Majstora i Margarite M.** Bulgakova s obzirom na problem teksta u tekstu.

O filmu u filmu piše V. V. Ivanov, P. H. Torop o problemu **inteksta** (tekst u tekstu). J. I. Levin promatra strukturu pripovijedanja kao generatora smisla, analizirajući tekst u tekstu na primjeru pripovijedaka J. L. Borgesa. R. D. Timenčik piše o tekstu u tekstu kod arheologa, T. M. Nikolaeva analizira jednu pjesmu Ljermontova, a J. Skuratovski upozorava na znanstvene utjecaje H. de Saussurea, entomologa i geologa, na djelo njegova sina, lingvистa F. de Saussurea.

Vrijednost ovog tematskog broja svakako je u tome što nas upućuje na razumijevanje kulture kao složenog teksta sačinjenog od hijerarhije tekstova u tekstovima i u mnogostrukome prepletanju tekstova. Dovođićemo tu Lotmanovu misao citatom: »Kako i sama riječ **tekst** uključuje u sebi etimologiju tkiva, možemo reći da takvim tumačenjem vraćamo pojmu **tekst** njegovo izvorno značenje.«

Ivan Lozica

Finitis duodecim lustris. Sbornik statej k 60-letiju prof. Ju. M. Lotmana, Sostavitel' Sergej Isakov, »Eesti raamat«, Tallin 1982, 176 str.

J. M. Lotman jedno je od najvećih imena suvremene teorije književnosti, najznačajniji predstavnik tartuske književnoteorijske škole, važnog sovjetskog semiotičkog centra pri Tartuskom državnom sveučilištu.

Iako je Lotman objavio mnoge radove i s područja povijesti književnosti i kulturologije, najznačajnija su mu strukturalno-semiotička istraživanja kojima je unaprijedio strukturalističku metodu u istraživanju književnosti i umjetnosti uopće. Od prvog njegovog rada u toj oblasti **O razgraničenju lingvističkog i književnoteorijskog shvaćanja strukture,**

preko dviju fundamentalnih knjiga koje su i kod nas prevedene (**Pre-davanje iz strukturalne poetike i Struktura umetničkog teksta**), radova o semiotici kinematografije i tipologiji kulture, raznih članaka i studija u značajnoj publikaciji »Trudy po znakovym sistemam« i drugdje, pa do novijih radova kao što su **Tekst i struktura publike** (1977) ili knjiga o romanu **Evgenij Onegin** A. S. Puškina (1980), Lotman neprestano već godinama ostaje u žarištu književnoteorijskih zbivanja u svijetu.

Mala knjižica posvećena šezdesetoj godišnjici njegova života sadržava čak trideset kratkih priloga. Osim članaka o Lotmanovu radu i životu (B. F. Jegorov) i materijala za bibliografiju njegovih radova (L. N. Kiseljeva, G. M. Ponomarjeva, I. A. Černov) ostali su prilozi sadržajem vrlo raznoliki. Ne preostaje nam drugo nego da se u letimičnom prikazu zadržimo na tekstovima bližim folklorističkom interesu, svjesni da je i drugačiji izbor moguć.

D. S. Liháčov upozorava na vezu riječi i vrta; od Platonove Akademije preko srednjovjekovnih samostanskih vrtova, renesansnih i baroknih parkova i nasada iz doba romantizma pa sve do naših dana pokazuje da hortikulturalna rješenja nisu samo »zelena arhitektura«, nego da u svim vremenima i svim stilovima vrtovi predstavljaju idealnu sliku prirode, svemira i djeluju kao »pročitana« priroda, kao djelo semiotičke umjetnosti.

B. A. Uspenski piše o simboličkim vremenima kod Slavena, o »čistim« i »nečistim« danima u tjednu i o zbrci koja je u shvaćanju vremena nastala kao posljedica istodobnog postojanja »narodnog« i »crkvenog« tjedna — dok »narodni« počinje ponedjeljkom, »crkveni« počinje nedjeljom.

A. J. Gurjevič u napisu o »velikoj« i »maloj« eshatologiji u kulturi zapadnoevropskog srednjovjekovlja pokazuje kako generalizacije stvorene proučavanjem likovnih fenomena ne izdržavaju provjeru analizom lite-

rarnih fenomena i kako bismo uvriježeno mišljenje o »nerazvijenosti« individualnog osjećaja u duhovnom svijetu srednjeg vijeka morali modificirati.

Problemu teatralizacije ponašanja M. B. Pljuhanova prilazi dijakronijski. Polazi od Lotmanovih radova o poetici ponašanja u Rusiji 18. i 19. stoljeća, interpretira teatralizaciju dvorskog ponašanja (kojom se Lotman najviše bavio) kao zreli stupanj nastanka individualnih oblika ponašanja u Rusiji i pokušava osvijetliti ranije stupnjeve koji su teatralizaciji dvorskog ponašanja prethodili. Teatar je moguć samo tamo gdje postoji zrelost elementa individualnosti u kulturi, a po autoričinu mišljenju u staroj Rusiji teatra nije bilo kao što nije bilo ni portretnog slikarstva. Počeci narodnog teatra javljaju se tek u 17. i 18. stoljeću u vrijeme narodnih ustanaka, s motivima legendi o samozvancima. U osamnaestom stoljeću život se ispunjava stihijskom teatralnošću, a preuzeti evropski teatar javlja se kao kanal za tu energiju. Tako s jedne strane imamo stihijsku teatralizaciju ponašanja u narodu, a s druge strane teatralizaciju ponašanja na dvorovima.

S. T. Zoljan, pišući o »samoizražavanju« smisla u pjesničkom tekstu razmatra odnos jezičnog i pjesničkog smisla oslanjajući se na radove J. M. Lotmana. J. I. Levin sa semiotičkog gledišta piše o semantičkoj aureoli metra, V. A. Uspenski piše o paradoksu, I. A. Černov o strukturi i sadržaju pojma »znanost o književnosti«. U članku **Tekst kao proces** P. H. Torop primjećuje da shvaćanje i određivanje funkcije teksta ovisi o presijecanju unutar-tekstovnih i izvantekstovnih veza. Tekst postoji kao proces čiji su početak i kraj skriveni u ljudskoj psihologiji. Istraživanja recepcije brojnika su od istraživanja nastanka tekstova. U procesu nastanka teksta možemo pratiti tri bitna stupnja, zamisao, koncept i gotov tekst, a sam proces teče od usmenoga prema pisanome tekstu, od mitološko-iko-

ničkih konstrukcija prema logičkim konstrukcijama. Torop zamisao naziva **prototekstom**, koncepte, planove i varijante **metatekstovima**, a gotov tekst **arhitekstom**. Istraživač počinje od **arhiteksta**, hipotetičkog teksta nastalog na temelju invarijante **metatekstova** koji vode prema nefiksiranom ili neznanom **prototekstu**. Riječ je o svojevrsnoj analizi »migracije smisla«. Istraživanje procesa teksta, iako ovdje zacrtano kao istraživanje nastanka djela pisane umjetničke književnosti, moglo bi biti neobično važno za razumijevanje promjena koje nastaju zapisivanjem usmene književnosti i prepletanjem pisanosti i usmenosti unutar folklornih procesa.

Završni prilog zanimljiv je i kao oblik znanstvene introspekcije: B. F. Jegorov piše o strukturi znanstvenih radova kao žanra i o promjenama koje su se unutar toga žanra dogodile tijekom posljednjeg stoljeća.

Ivan Lozica

Brüder Grimm, Kinder- und Hausmärchen. Nach der zweiten vermehrten und verbesserten Auflage von 1819 textkritisch revidiert und mit einer Biographie der Grimmschen Märchen versehen, Herausgegeben von **Heinz Rölleke**, Bd. I—II, »Die Märchen der Weltliteratur«, Eugen Diederichs Verlag, Köln 1982, 512 str.

Danas znamenita serija »Bajke svjetske književnosti« započela je svoj opstanak godine 1912. ponovljenim izdanjem zbirke braće Grimm što ga je, prema konačnoj redakciji iz 1857, priredio Friedrich von der Leyen — izmijenivši prilično nesretno redoslijed tekstova. (Izdanje je, uz male preinake, ponovljeno godine 1962; dodan mu je 1964. i svezak von der Leyenovih komentara.) O sedamdesetoj godišnjici serije ponovno se pojavljuje edicija bajki braće Grimm: ovaj put je pred nama kritički revidirano drugo izdanje iz godine 1819. u redakciji velikog po-